

Ю. М. Патлай,

заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель-дефектолог комунального закладу «Черкаський навчально-реабілітаційний центр «Країна добра» Черкаської обласної ради»;

О. І. Чупилко,

учитель української мови та літератури, української жестової мови, вчитель-дефектолог комунального закладу «Черкаський навчально-реабілітаційний центр «Країна добра» Черкаської обласної ради»

КОМПЕНСАТОРНІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ НЕМОВНОГО СЛУХУ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

На сучасному етапі розвитку освіти одним із стратегічних завдань визначено необхідність формування активної, творчої особистості. На розвиток здібностей дитини великий вплив має ігровий момент. Педагоги та психологи вважають гру своєрідною формою співвідношень між навколишнім світом та життєвими подіями. Робота з розвитку слухового сприймання потребує від дітей великого напруження, тому не можна забувати про зацікавленість та ігрові види роботи. Включення ігрових моментів сприяє розвитку пізнавальних інтересів. Працюючи з дітьми з порушеннями слуху, роботу варто починати з розвитку культури слуху, виховання вміння слухати та диференціювати звуки. Для цього доцільно використовувати немовні звуки (навколишні звуки, іграшки, які можуть звучати, записи звуків природи). Перед дітьми ставляться завдання: навчитися розпізнавати джерело звуків, їх напрям, силу, висоту, кількість звучань, відтворювати певні ритми за допомогою компенсуючої функції.

Будь-яке завдання дитині з порушеннями слуху потрібно чітко пояснити, визначити умови виконання. Потім переконатись, що вона його зрозуміла, але ще бажано повторити в кількох варіантах, щоб дитина навчилась переносити набуті знання і вміння в нові умови, щоб спрацювала компенсаторна функція. Одне й те ж саме завдання можна виконувати по-різному, залежно від способу його подання та вимог щодо відповіді. Наприклад, діти легко визначають кількість звучань (ударів паличкою по столу та ін.), якщо звуки даються з однаковою силою, з певними інтервалами, і допускають помилки, коли збільшується темп, змінюється ритм. Дітям легше визначити, скільки було звучань, ніж відтворити таку ж саму кількість. У даному випадку завдання ускладнене тим, що дитині потрібно підрахувати кількість, утримати в пам'яті і повторно рахувати, відтворюючи звуки.

Перед тим, як пропонувати дітям для диференційованого сприймання звуку, треба ознайомити їх із джерелом звуку.

Спочатку даються завдання на визначення джерела звуку.

1. Прослухати звучання трьох-чотирьох предметів і запам'ятати, які звуки створює кожен із

них (дитина називає предмет, який звучав, самостійно створює аналогічні звуки)

2. Визначити силу звучання (дитина визначає, як звучав предмет: тихо чи гучно, самостійно створює аналогічні звуки).

3. Визначити висоту звучання (на гармошці, металофоні створюють високі й низькі звуки; дитина визначає, які звуки: високі чи низькі, самостійно створює аналогічні звуки).

4. Визначити напрям звучання (діти з предметами, які можуть звучати, сідають у різних місцях кімнати: спереду, ззаду, справа, зліва від учня, що буде визначати, звідки звучало. Одні з них по черзі створюють звуки (бажано однаковими предметами), а інші визначають напрям звучання).

5. Розпізнати предмети за характерним для них звучанням (діти розпізнають шелест аркушів книжки, клацання ключів, замка, дзюрчання води).

6. Визначити кількість звучань. Учитель створює різну кількість звучань. Діти рахують і повідомляють. Потім самі відтворюють таку ж кількість звучань. Джерелом звуку можуть бути різні іграшки, що звучать, голоси тварин, птахів, інші промовлені вчителем або дітьми звуконаслідування.

7. Відтворити ритм. Сприймаються та відтворюються ритми (та та та та та), створені різними джерелами звуку.

На заняттях з розвитку слухового сприйняття необхідно регулярно застосовувати звукопідсилюючу апаратуру, яка дозволяє наближати джерело звуку безпосередньо до вуха дитини і дає можливість проведення фронтальних занять з групою дітей без зайвої напруги голосу педагога.

Корекційно-розвиткові заняття з розвитку немовного слуху. Знайомство дітей з порушеннями слуху із іграшками, що звучать.

Барабан

Мета: викликати інтерес до іграшок, що звучать, розвивати вміння відтворювати їх звучання.

Обладнання: барабан, іграшкові барабанчики

Мовний матеріал: будемо грати, грайте, так, ні, правильно, неправильно, молодець, БАРАБАН (ПРИМІТКА: Тут і далі великим шрифтом виділені ті слова, словосполучення і фрази, які запропоновані дітям у письмовому вигляді - на глобальній таблиці).

Хід гри

Діти півколом стоять або сидять перед педагогом. Дорослий, зацікавивши дітей, дістає з коробки (мішечка...) барабан, грає на ньому, промовляючи **ТАТАТА**, показує табличку **БАРАБАН**. Діти дивляться, торкаються до барабана в момент звучання, щоб відчувати вібрацію його корпусу. Вчитель вчить дітей стукати дерев'яною паличкою по барабану, викликаючи його звук. В цей час одна дитина стукає по барабану, а решта імітують цей рух: або стукають пальцем по іграшкових картонних барабанах, або по долоні. Вчитель стимулює дітей до супроводу рухів промовлянням складів **ТАТАТА** (як можуть), але не наполягає.

Дудка (гармошка, свисток, металофон, шарманка)

Обладнання: дудка (гармошка, свисток, металофон, шарманка), паперові дудочки, гармошки.

Мовний матеріал: будемо грати, грайте, так, ні, правильно, неправильно, молодець, **ДУДКА**, **ГАРМОШКА**.

Хід гри

Гра проводиться аналогічно тому, як це описано вище. В цей час дітей вчать відтворювати звук з гармошки, металофона, шарманки. Звучання дудки і свистка діти імітують рухами, «граючи» на індивідуальних паперових дудочках і свистках, зображуючи гру на них руками. Вчитель стимулює дітей супроводжувати гру на іграшці, що звучить або її імітацію промовлянням найпростіших звуконаслідувань (як можуть), наприклад:

- гармошка, металофон, шарманка - **ля-ля-ля**,
- дудка - **у**,
- свисток - **і чи пі**.

Ми танцюємо

Обладнання: піаніно, дудка, кольорові стрічки, хусточки, великий екран або ширма.

Мовний матеріал: будемо грати, слухайте, так, ні, правильно, неправильно.

Хід гри

Діти стоять півколом перед педагогом, у кожного в руках стрічки або хустинки. Вчитель однією рукою починає грати на піаніно, а другою - розмахувати хустинкою (стрічкою) над головою. Він припиняє гру і опускає руку, ховаючи за спину хустинку (стрічку).

Учитель вчить дітей на момент початку гри на піаніно розмахувати хустинкою (стрічкою) над головою і прибирати її за спину, коли звучання припиняється.

У міру того, як діти оволодівають цим умінням, бачачи гру на піаніно, звучання починають пропонуватися тільки на слух. З цією метою вчитель грає на піаніно за екраном (ширмою або діти повертаються спиною).

Замість хустинки у дітей можуть бути прапорці (стрічки...), якими вони махають у момент звучання і опускають, коли воно припиняється. Можна дати дітям маленьких ляльок, які починають танцювати під музику і зупиняються (сідають) під час її зупинки.

Аналогічно проводиться гра, в якій в якості джерела звуку використовується дудка.

Поплескаємо

Обладнання: бубон, великий екран або ширма.

Мовний матеріал: будемо грати, слухайте, так, ні, правильно, неправильно.

Хід гри

Гра проводиться аналогічно описаним вище. У відповідь на удари в бубон діти плескають у долоні перед грудьми (вчитель стимулює їх супроводжувати хлопки промовлянням складів **ПАПАПА** або **ТАТАТА** (як можуть), а після їх припинення опускають руки.

Барабан або гармошка?

Обладнання: барабан, гармошка, великі зайчик і лялька, маленькі зайчики та ляльки за кількістю дітей в групі або відповідні малюнки з підписами **БАРАБАН**, **ГАРМОШКА**.

Мовний матеріал: будемо грати, слухайте, правильно, неправильно, так, ні, **БАРАБАН**, **ГАРМОШКУ**.

Хід гри

Діти сидять перед вчителем за столами. На столі у педагога сидять великий зайчик і велика лялька. Біля зайчика – барабан, біля ляльки - гармошка. На столах у дітей або маленькі зайчик і лялька, або відповідні малюнки. Вчитель б'є в барабан і показує, як зайчик починає стрибати, і спонукає дітей повторити ці рухи під звучання барабана. Те ж саме він робить і з гармошкою, під звук якої лялька танцює.

Учитель на очах дітей грає в різній послідовності то на барабані, то на гармошці, не показуючи при цьому іграшку, відповідну запропонованим звучанням.

Діти самостійно вибирають потрібну іграшку (картинку), тобто, барабан - зайчик, який стрибає; гармошка – лялька, яка танцює. В підтвердження правильності вибору вчитель також виконує дії або з лялькою, або із зайчиком, продовжуючи стукати в барабан або грати на гармошці.

Коли діти почнуть упевнено виконувати дане завдання, звучання починають пропонуватися їм вже не на слухо-зоровій, а на слуховій основі. З цією метою вчитель стукає у барабан або грає на гармошці за великим екраном або ширмою і спонукає дітей вибрати потрібну іграшку. Потім він, продовжуючи відтворювати звучання, з'являється з-за екрану (ширми), оцінює правильність обраної іграшки: показує, як лялька танцює, якщо звучить гармошка, або стрибає зайчик, якщо звучить барабан.

Аналогічно проводяться ігри-вправи і з іншими парами іграшок, які звучать, наприклад: барабан (стрибає зайчик) і дудка (їде машина); металофон (літає метелик, маленька пташка) і бубон (стрибає жаба).

Надалі дитині пропонують обирати не з двох, а з трьох звучань: барабан - дудка - металофон, гармошка - бубон - дудка.

Отже, діти з порушеним слухом потребують застосування різних методів, прийомів та організаційних форм в освітньому процесі. Навіть діти з однаковим рівнем зниження слуху, однаковими індивідуальними засобами відновлення чи підсилення слухового сприймання можуть по-різному чути й сприймати звуки довкілля, у тому числі й мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Софій Н., Сварник М., Троханіс П. Права дітей з особливими освітніми потребами та рівний доступ до якісної освіти. Київ : Міжнародний фонд «Відродження», 2006. 64 с.
2. Таранченко О., Федоренко О. Концепція розвитку системи освіти осіб з порушеннями слуху в Україні (проект). Особлива дитина : навчання і виховання. № 1(73). 2015.124 с.
3. Таранченко О. Діти з порушеннями слуху в інклюзивному закладі. *Дефектологія*. Особлива дитина: навчання та виховання. 2010. №4. 45 с.
4. Федоренко О. Особливості впровадження технологій спільного викладання в процес навчання учнів з порушенням слуху в різних типах освітніх закладів. *Особлива дитина : навчання та виховання*. № 4 (71). 2014. 179 с.